

Dariusz Magier, *System biurokratyczny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w województwie białskopodlaskim w latach 1975-1990*¹

Na fali przemian ustrojonych naszego kraju tematyka szeroko pojętej administracji Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej stała się dla wielu osób zagadnieniem wstydliwym. Jednakże coraz śmielej badacze zmierzają ku rzeczywistemu zobrazowaniu działania systemu biurokracji partyjnej PZPR.

Takiej próby podjął się dr Dariusz Magier. Autor takich prac jak: *Lata 1980-1981 w województwie białskopodlaskim: wybór teleksów Komitetu Wojewódzkiego Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej*, Radzyń Podlaski 2006 oraz *Codziennosc w cieniu sowytyzacji: eseje i dokumenty z życia Radzyna Podlaskiego i okolic w latach 1944-1956*, Radzyń Podlaski 2008; postanowił przyjrzeć się strukturze organizacyjnej PZPR w Białskopodlaskiem. Publikacja pt. *System biurokratyczny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w województwie białskopodlaskim w latach 1975-1990*, wydawnictwa Siedleckiego Towarzystwa Naukowego, stanowi pełne odzwierciedlenie funkcjonowania struktury organizacyjnej oraz sfery biurokratycznej Komitetu Wojewódzkiego w Białej Podlasce.

W książce autor zawarł we wstępie krótką charakterystykę ideologicznych podstaw działania partii komunistycznych.

Główne zasady funkcjonowania partii, zwanej marksistowsko-leninowską, miały polegać na: a) zasadzie członkostwa partii, b) zasadzie budowy partii według systemu podstawowych organizacji partyjnych, c) zasadzie terytorialno-produkcyjnej struktury partii, d) zasadzie centralizmu demokratycznego².

D. Magier stwierdził także, iż celem jego publikacji jest przekazanie czytelnikom zasad działania partyjnego systemu biurokratycznego, a nie ocenianie działań struktur samej partii.

Rozdział pierwszy dotyczy organizacji PZPR-owskiej, począwszy od struktur partyjnych najniższego szczebla, a skończywszy na Komitecie Woje-

¹ Dariusz Magier, *System biurokratyczny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w województwie białskopodlaskim w latach 1975-1990*, Siedleckie Towarzystwo Naukowe 2013, ISBN 978-83-62160-12-9, ss. 315.

² D. Magier, *System biurokratyczny Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej w województwie białskopodlaskim w latach 1975-1990*, s. 12.

wódzkim. Opierając się na statucie PZPR z 1971 r.³, D. Magier wyczerpująco przedstawił mechanizmy członkostwa w partii. Opisał tutaj zarówno zasady wstępowania, jak i opuszczania przez członków struktur partyjnych.

Istotnym elementem jest naświetlenie problematyki zadań podejmowanych przez partię oraz politykę zatrudniania pracowników w aparacie partyjnym. Autor zaakcentował:

Pracownikiem politycznym mógł zostać działacz poprzez otrzymanie etatu funkcji partyjnej z wyboru (sekretarz i członkowie organów kontrolnych i rewizyjnych) oraz zajmując polityczne niewybieralne stanowisko (kierownicy wydziałów KW, ich zastępcy, instruktorzy, specjaliści)⁴.

D. Magier ukazał maksymalną liczbę zatrudnianej kadry partyjnej w komitetach wojewódzkich, miejskich, miejsko-gminnych oraz gminnych zgodną z wytycznymi Komitetu Centralnego PZPR. Ważną informacją dostarczoną przez autora jest fakt, iż obsadzaniem stanowisk w partii decydowały nie tylko egzekutywy KW; istotne zdanie należało do funkcjonariusza przydzielanego przez KC⁵.

Kolejny rozdział został poświęcony szczegółowym zagadnieniom funkcjonowania aparatu organizacyjnego partii komunistycznej. Znalazły się tutaj informacje dotyczące biurokracji, systemu przepływu informacji, kształcenia kadr, jak również budżetu i wynagrodzeń pracowników aparatu partyjnego.

W publikacji zawarto informacje odnośnie kursów partyjnych, czy Wieczorowego Uniwersytetu Marksizmu-Leninizmu, działającego przy Komitecie Wojewódzkim PZPR w Białej Podlasce. Autor dokonał także wnikliwego opracowania wydatków z budżetu KW. Sporządził spis obejmujący: wynagrodzenia pracowników politycznych, świadczenia w formie zasiłków i funduszy, wydatki propagandowe, koszty szkoleń partyjnych, wydatki organizacyjne i kancelaryjne, a ponadto koszty utrzymania nieruchomości. Wydatki te były finansowane jedynie ze składek członkowskich.⁶

Dariusz Magier, bazując na preliminarzach budżetowych Komitetu Wojewódzkiego, doszedł do wniosku, stwierdzając:

Budżet partii komunistycznej w województwie białkopodlaskim każdego roku wzrastał sukcesywnie aż do końca funkcjonowania PZPR, co było efektem zarówno rozwoju maszyny biurokratycznej (obserwowanego zwłaszcza w pierwszych latach funkcjonowania KW 1975-1976 oraz w połowie lat 80.), jak i skoków inflacji charakterystycznej dla PRL⁷.

³Statut Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej ze zmianami i uzupełnieniami uchwalonymi przez VI Zjazd PZPR w grudniu 1971 r., Łódź 1974, s.25.

⁴D. Magier, *System biurokratyczny...*, s. 52.

⁵Tamże, s. 121.

⁶Tamże.

⁷Tamże, s. 123.

Rozdział trzeci stanowią dociekania autora odnośnie procesów aktywnych wewnątrz komórek partyjnych białokopodlaskiego KW PZPR. Zawarte zostały wiadomości z zakresu systemu kancelaryjnego, techniki biurowej, procesów archiwizacyjnych, a ponadto klasyfikacji i kwalifikacji archiwalnej dokumentów będących wytworem organów partii. Badacz opisał szczegółowo również zagadnienie prawa archiwalnego dotyczącego przechowywania dokumentacji PZPR.

Dogłębnie został tu nakreślony system obsługi kancelaryjnej. D. Magier opisał zadania kancelarii partyjnej, sposoby przechowywania akt spraw oraz ich ewidencjonowania. Zaznaczył również, iż mimo instrukcji wydanej przez Sekretariat Komitetu Centralnego PZPR⁸, komitety i organizacje partyjne opierały się częstokroć na własnych instrukcjach.

W myśl nowelizacji rozporządzenia z 19 lutego 1957 r. archiwa partyjne zyskały prawo do przechowywania dokumentacji archiwalnej. Według Dariusza Magiera: „[...] stworzono całkowicie niezależne od NDAP sieci archiwalne, wśród których znajdowała się również sieć archiwów partii komunistycznej”⁹. Co prawda przepisy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych nie były dla partyjnych jednostek archiwalnych wiążące, jednakże wyznaczały często zasady postępowania z dokumentacją komitetów partii. Autor odtworzył spis zespołów akt komitetów partyjnych, które były przechowywane w archiwum Komitetu Wojewódzkiego PZPR w Białej Podlasce. W skład zasobu weszły materiały m. in.: białokopodlaskiego KW, komitetów miejskich, komitetów gminnych oraz komitetów zakładowych.

Reasumując wyniki badawcze, D. Magier dowodził, iż struktura administracyjna komitetów wojewódzkich stanowiła odrębny twór decyzyjno-finansowy. Jak słusznie zauważył:

Ludzie (aparatus i aktywny), struktury (podstawowe organizacje partyjne, instancje pierwszego stopnia, KW, rejony partyjne), ich ustrój wewnętrzny, system doskonalenia kadr, obieg informacji, finansowanie, wreszcie dokumentowanie działań i sposoby wieczystego utrwalenia własnych dziejów - to wszystko składa się na system biurokratyczny [...] ¹⁰.

W aneksie autor zawarł m. in.: Regulamin Wojewódzkiej Konferencji Sprawozdawczo-Wyborczej w Białej Podlaskiej; Wytyczne w sprawie przygotowania, zabezpieczenia i przekazania akt KW, KM, KM-G, KG, KZ, reprezentatywnych POP do archiwum KW PZPR w Białej Podlaskiej [z kwietnia 1984 r.]. Wytyczne w sprawie przygotowania, zabezpieczenia i przekazania akt KW, KM, KM-G, KG, KZ, reprezentatywnych POP; regulaminy pracy: KW

⁸Instrukcja [Sekretariatu KC PZPR] w sprawie dokumentacji partyjnej w komitetach i organizacjach PZPRz 1982 r.

⁹D. Magier, *System biurokratyczny...*, s. 172.

¹⁰Tamże, s. 200.

Białej Podlasce oraz KM-G w Międzyrzecu Podlaskim itp. Stwarza to możliwość zrozumienia zasady funkcjonowania wojewódzkiej organizacji partyjnej.

Godnymi uwagi są fotokopie oryginalnych dokumentów, w tym: protokołów, dzienników podawczych, czy teletekstów, będących wytworem biurokracji partyjnej. Dzięki temu czytelnik ma możliwość skonfrontowania wiedzy przekazanej przez autora z dokumentacją archiwalną wytworzoną przez odpowiednie organa PZPR. Ponadto Dariusz Magier w swojej książce umieścił: ryciny (schemat organizacyjny KW PZPR w Białej Podlasce wprowadzony w 1987 r.), tabele (rejony ewidencji partyjnej w województwie bialsko-podlaskim), a także wykresy (zestawienie liczby członków i kandydatów PZPR w poszczególnych rejonach ewidencyjnych na przestani lat 1976-1987).

Zarówno wstęp, kolejne rozdziały książki, jak również aneksy sprawiają, iż książkadr M. Magiera jest pozycją niezwykle interesującą dla osób podejmujących się badaniami maszyny biurokratycznej partii komunistycznej. Pomimo, że odnosi się przede wszystkim do aparatu partyjnego byłego województwa bialskopodlaskiego, wiele informacji dostarczonych przez autora mogą okazać się niezwykle przydatnych przy zgłębianiu zagadnień dotyczących funkcjonowania komitetów partyjnych PZPR na terenie całego kraju, dzięki czemu publikacja stanowi cenne źródło wiedzy o systemie biurokratycznym Polskiej Zjednoczonej Partii Robotniczej.

Tomasz Sysik